

UDK: 321(575.1)+35(575.1):001.8

Orif AYUPOV,
Tarix fanlari nomzodi, dotsent, Guliston davlat universiteti
E-mail: ayupovorif-4141@mail.ru

GulDPI dotsenti, t.f.n. B.Tuychibayev taqrizi asosida

PROCESSES OF MODERNIZATION OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM IN UZBEKISTAN UNDER CONDITIONS OF INDEPENDENCE

Annotation

This article examines the modernization processes of the public administration system in Uzbekistan during the years of independence, highlighting their main directions and outcomes. It also analyzes the effectiveness of reforms and existing challenges in this field

Key words: Public administration, modernization, reforms, political system, digitalization, transparency, efficiency.

ПРОЦЕССЫ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ В УСЛОВИЯХ НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация

В статье анализируются процессы модернизации системы государственного управления в Узбекистане в годы независимости, их основные направления и результаты. Освещаются вопросы эффективности реформ и существующие проблемы в данной сфере.

Ключевые слова: Государственное управление, модернизация, реформы, политическая система, цифровизация, открытость, эффективность.

MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINING MODERNIZATSIYA JARAYONLARI

Аннотация

Mazkur maqolada mustaqillik yillarida O‘zbekistonda davlat boshqaruvi tizimining modernizatsiya jarayonlari, ularning asosiy yo‘nalishlari va natijalari tahlil qilinadi. Shuningdek, boshqaruv tizimidagi o‘zgarishlarning samaradorligi va dolzarb muammolari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Davlat boshqaruvi, modernizatsiya, islohotlar, siyosiy tizim, raqamlashtirish, ochiqlik, samaradorlik.

Kirish. Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan isloh qilish va uni zamonaviy talablarga mos ravishda modernizatsiya qilish masalasi ijtimoiy-siyosiy taraqqiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllandi. Post-sovet makonidagi transformatsion jarayonlar kontekstida davlat boshqaruvi institutlarini qayta konfiguratsiya qilish, ularning funksional samaradorligini oshirish hamda normativ-huquqiy bazasini liberallashtirish zarurati obyektiv ehtiyoj sifatida yuzaga keldi. Shu bois, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatini optimallashtirish, byurokratik to‘siqlarni minimallashtirish, institutsional shaffoflikni ta‘minlash va davlat xizmatlari ko‘rsatish tizimini raqamlashtirish jarayonlari izchil ravishda amalga oshirila boshlandi. Davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilish jarayonlari nafaqat tashkiliy-strukturaviy o‘zgarishlarni, balki boshqaruv paradigmasining transformatsiyasini ham nazarda tutadi. YA‘ni, an‘anaviy ma‘muriy-buyruqbozlik modelidan samaradorlik, ochiqlik va fuqaroga yo‘naltirilganlik tamoyillariga asoslangan yangi boshqaruv modeliga o‘tish jarayoni kuzatilmoqda. Bu esa o‘z navbatida, davlat va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni demokratlashtirish, fuqarolik jamiyati institutlari rolini kuchaytirish hamda ijtimoiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirishni taqozo etadi [1].

So‘nggi yillarda amalga oshirilgan keng ko‘lamli ma‘muriy islohotlar, xususan, davlat boshqaruvi tizimini markazlashuvdan bosqichma-bosqich voz kechish, vakolatlarni hududiy darajalarga delegatsiya qilish, hamda “raqamli hukumat” konsepsiyasini joriy etish orqali boshqaruvning innovatsion modelini shakllantirishga qaratilgan chora-tadbirlar mazkur sohada sifat jihatidan yangi bosqichni boshlab berdi [2]. Shu bilan birga, davlat xizmatlari ko‘rsatish tizimining transformatsiyasi, elektron platformalar orqali interaktiv xizmatlarning kengaytirilishi ham boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, globallashtirish jarayonlarining jadallashtirishi, raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va ijtimoiy-siyosiy tizimlarning murakkablashuvi sharoitida davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilish nafaqat ichki ehtiyoj, balki xalqaro integratsiya jarayonlarida raqobatbardoshlikni ta‘minlashning muhim omiliga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan davlat boshqaruvi tizimidagi modernizatsiya jarayonlarini kompleks tahlil qilish, ularning institutsional asoslari, mexanizmlari va natijalarini ilmiy jihatdan asoslash muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi - mustaqillik davrida O‘zbekistonda davlat boshqaruvi tizimining modernizatsiya jarayonlarini tizimli ravishda tahlil qilish, uning asosiy yo‘nalishlari, tamoyillari va natijalarini aniqlash hamda ushbu sohadagi islohotlarning samaradorligini baholashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbekiston Respublikasida davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilish masalalari ilmiy va siyosiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo‘lib, ayniqsa, mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarning konseptual asoslarini ochib berishda davlat rahbari tomonidan ilgari surilgan g‘oyalar muhim nazariy-metodologik manba sifatida xizmat qiladi. Xususan, erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz asari zamonaviy davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirishning strategik yo‘nalishlarini belgilab beruvchi fundamental siyosiy-nazariy manba sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur asarda Shavkat Mirziyoyev tomonidan davlat boshqaruvi tizimini isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlari sifatida ochiqlik, shaffoflik, hisobdorlik hamda xalq bilan muloqot tamoyillari ilgari suriladi. Asarda davlat organlari faoliyatini byurokratik yondashuvlardan xoli etish, ularni aholining real ehtiyojlariga xizmat qiluvchi samarali institutlarga aylantirish zarurligi chuqur asoslab berilgan. Shu bilan birga, davlat boshqaruvida “xalq davlat organlariga emas, balki davlat organlari

xalqqa xizmat qilishi kerak" degan konseptual yondashuv ilgari surilib, bu tamoyil boshqaruv paradigmasining tubdan o'zgarishini ifodalaydi[3].

Asarning yana bir muhim jihati shundaki, unda davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish jarayonlari kompleks yondashuv asosida talqin etilib, institutsional islohotlar bilan bir qatorda ma'muriy, huquqiy va ijtimoiy mexanizmlarning uyg'unligi ta'minlanishi lozimligi ta'kidlanadi. Xususan, davlat xizmatlari ko'rsatish tizimini raqamlashtirish, ijro hokimiyati organlari faoliyatini optimallashtirish hamda hududiy boshqaruv organlarining vakolatlarini kengaytirish kabi masalalar strategik ustuvorlik sifatida ko'rsatib o'tiladi. Shunday qilib, mazkur asar O'zbekistonda davlat boshqaruv tizimini modernizatsiya qilishning nazariy asoslarini shakllantirishda, islohotlarning siyosiy-ideologik yo'nalishini belgilashda hamda ularning amaliy mexanizmlarini asoslashda muhim ilmiy manba sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida davlat boshqaruv tizimining modernizatsiya jarayonlarini kompleks va tizimli ravishda o'rganish maqsadida zamonaviy ilmiy bilish metodlarining integratsiyalashgan majmuasidan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni tahlil qilishning nazariy-konseptual yondashuvlari hamda empirik tahlil usullarining uyg'un kombinatsiyasiga asoslanadi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini institutsional yondashuv tashkil etadi. Mazkur yondashuv orqali davlat boshqaruv tizimining tarkibiy elementlari, ularning o'zaro funksional bog'liqligi, hamda institutsional transformatsiya jarayonlari tahlil qilindi. Shu bilan birga, tizimli yondashuv asosida davlat boshqaruv tizimi yaxlit ijtimoiy mexanizm sifatida ko'rib chiqilib, undagi o'zgarishlar ichki va tashqi omillar ta'sirida yuzaga keluvchi dinamik jarayon sifatida baholandi.

Tadqiqot davomida qiyosiy-tahliliy metoddan keng foydalanildi. Ushbu metod yordamida mustaqillikning dastlabki yillaridagi boshqaruv modeli bilan hozirgi davrdagi modernizatsiyalashgan boshqaruv tizimi o'rtasidagi farqlar aniqlanib, ularning evolyutsion rivojlanish bosqichlari ochib berildi. Shuningdek, tarixiylik tamoyiliga asoslanib, davlat boshqaruv tizimidagi islohotlar bosqichma-bosqich, muayyan davrlar kesimida tahlil qilindi. Empirik tadqiqot metodlari doirasida normativ-huquqiy hujjatlar, davlat dasturlari, strategik rivojlanish konsepsiyalari hamda rasmiy statistik ma'lumotlar kontent-tahlil qilindi. Xususan, davlat boshqaruvini modernizatsiya qilishga oid qonunlar, farmonlar va qarorlar mazmunan o'rganilib, ulardagi asosiy yo'nalishlar va ustuvor vazifalar aniqlashtirildi. Bu esa islohotlarning real mexanizmlari va amaliy natijalarini aniqlash imkonini berdi.

Bundan tashqari, tadqiqotda analitik-sintetik metoddan foydalanilib, mavjud ilmiy qarashlar umumlashtirildi hamda mualliflik xulosalari shakllantirildi. Deduksiya va induksiya usullari yordamida alohida fakt va hodisalardan umumiy nazariy xulosalarga kelish hamda umumiy tendensiyalar asosida konkret jarayonlarni izohlash amalga oshirildi.

Tahlil va natijalar. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda davlat boshqaruv tizimi bosqichma-bosqich o'zgarishlar orqali shakllandi va bugungi kunda mazmunan yangi bosqichga ko'tarildi. Dastlabki davrda boshqaruv tizimi asosan markazlashgan modelga tayangan holda faoliyat yuritgan bo'lsa, keyingi yillarda ushbu modelning ichki imkoniyatlari qayta ko'rib chiqilib, uning samaradorligini oshirishga qaratilgan aniq choralar amalga oshirildi. Natijada davlat organlari faoliyatida qat'iy

vertikal boshqaruvdan ma'lum darajada voz kechilib, hududiy va mahalliy darajadagi tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan yondashuv kuchaya boshladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlat boshqaruv tizimida amalga oshirilgan o'zgarishlar, avvalo, aholining kundalik ehtiyojlariga tezkor javob berish mexanizmlarini shakllantirishga qaratilgan. Oldingi davrlarda qaror qabul qilish jarayonlari ko'p bosqichli va murakkab bo'lgan bo'lsa, hozirgi bosqichda ularni soddalashtirish, ortiqcha tartib-taomillarni qisqartirish va natijadorlikka yo'naltirish ustuvor vazifa sifatida ilgari surildi. Bu esa amalda boshqaruv tizimining tezkorligi va moslashuvchanligini sezilarli darajada oshirdi.

Davlat xizmatlari ko'rsatish tizimidagi o'zgarishlar ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ilgari fuqarolar uchun qiyinchilik tug'dirgan ko'plab jarayonlar bosqichma-bosqich qayta tashkil etilib, ularni qulay va ochiq shaklga keltirishga erishildi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi xizmatlar sifati va tezligini oshirish bilan birga, inson omiliga bog'liq xatoliklar va subyektiv yondashuvlarni kamaytirishga xizmat qildi. Natijada davlat va jamiyat o'rtasidagi masofa qisqarib, o'zaro ishonch darajasi mustahkamlandi. Shu bilan birga, boshqaruv tizimidagi o'zgarishlar faqat tashkiliy choralar bilan cheklanib qolmadi. Kadrlar masalasi, ularning mas'uliyati va hisobdorligini oshirish ham muhim yo'nalishlardan biriga aylandi. Rahbarlarning faoliyati natija bilan baholanishi, aholining murojaatlari bilan ishlash tizimining kuchaytirilishi boshqaruv sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatdi. Bu esa davlat organlarining jamiyat oldidagi javobgarligini oshirishga olib keldi.

Olib borilgan tahlillar asosida aytish mumkinki, davlat boshqaruv tizimining yangilanishi natijasida boshqaruv jarayonlarida ochiqlik va amaliy samaradorlik ustuvor ahamiyat kasb eta boshladi. Biroq ayrim holatlarda hududlar o'rtasidagi rivojlanish tafovutlari, ijro intizomidagi kamchiliklar hamda ayrim tizimlarda eski yondashuvlarning saqlanib qolayotgani kuzatilmogda. Bu esa amalga oshirilayotgan islohotlarning yanada chuqurlashtirilishini talab etadi.

Xulosa va takliflar. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, mustaqillik yillarida O'zbekistonda davlat boshqaruv tizimi sezilarli darajada yangilanib, uning faoliyati zamonaviy talablar asosida qayta shakllantirildi. Boshqaruv jarayonlarining soddalashtirilishi, davlat xizmatlari ko'rsatish tizimining yaxshilanishi hamda aholiga yaqinlashgan boshqaruv modelining shakllanishi ijobiy natijalar qatoriga kiradi. Shu bilan birga, tizimning ayrim bo'g'inlarida hali ham eskicha yondashuvlar saqlanib qolayotgani va ijro intizomi bilan bog'liq muammolar mavjudligi kuzatilmogda.

Shundan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb ko'rildi:

davlat organlari faoliyatida ochiqlik, shaffoflik va hisobdorlikni yanada kuchaytirish, ayniqsa hududiy darajada jamoatchilik nazoratini kengaytirish;

boshqaruvchi kadrlarini tanlash va baholash tizimini takomillashtirish, ularning kasbiy malakasi va mas'uliyatini oshirishga qaratilgan mexanizmlarni kuchaytirish;

raqamli texnologiyalarni kengroq joriy etish orqali davlat xizmatlari sifatini yanada oshirish va byurokratik to'siqlarni kamaytirish;

hududlar o'rtasidagi rivojlanish tafovutlarini qisqartirishga qaratilgan aniq va manzilli dasturlarni ishlab chiqish.

Shu jumladan, davlat boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish jarayonlarini izchil davom ettirish, ularni amaliy natijadorlikka yo'naltirish va jamiyat manfaatlarini bilan uyg'unlashtirish kelgusidagi ustuvor vazifa bo'lib qoladi.

ADABIYOTLAR

1. Xalilova G. O'zbekiston respublikasining mustaqillikka erishish jarayoni
2. Raqamli hukumat. <https://gov.uz/oz/wcu/pages/raqamli-hukumat>
3. Shavkat Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. <https://uzsmart.uz/kitoblar/view/228>
4. Karimov, I. A. (1992). O'zbekiston – kelajagi buyuk davlat. Toshkent: O'zbekiston